

Tetor 2022

## Kriza energjetike në Kosovë dhe nevoja urgjente për përfshirjen e komuniteteve jo shumicë në thirrjen e Qeverisë për subvencione të efijencës së energjisë

Përderisa Qeveria e Kosovës ka krijuar një skemë financiare për t'i ndihmuar qytetarët e saj që të kapërcejnë vështirësitë me ngrohje në dimër, në mes të krizës globale energjetike, ka dëshmi të qarta se pjesëtarët e komuniteteve jo shumicë ende nuk kanë përfituar nga kjo skemë. Sipas Ministrisë së Ekonomisë, në thirrjen publike për subvencione për efijencë të energjisë në fazën e parë kanë aplikuar 5992 qytetarë. Nga numri i përgjithshëm, dhjetë (10) aplikantë ishin nga komuniteti serb, 29 boshnjakë, 5 goranë, 13 romë, 35 turq, 12 ashkali dhe 16 egjiptianë.

Me fjalë të tjera, nga gjithsej aplikantët, vetëm 2% i përkasin komuniteteve jo shumicë. Kjo tregon nevojën për të zgjeruar përfshirjen e anëtarëve të komuniteteve jo shumicë në skemë, veçanërisht të komuniteteve romë, ashkali dhe egjiptianë të cilët përballen me mungesa të mëdha të mjeteve të ngrohjes<sup>1</sup>.

\*\*\*

Kriza globale e energjisë po përshkallëzohet në mënyrë dramatike, duke kontribuar më tej në inflacionin e lartë dhe duke ngadalësuar rritjen ekonomike deri në atë pikë sa disa vende po shkojnë drejtë recesionit të rëndë. Krahas ndikimit ekonomik, kriza energjetike ndikon në jetën, shëndetin dhe standardin e jetesës së njerëzve, si dhe mjetet e jetesës së njerëzve. Prandaj, qasja në energji është një parakusht për realizimin e të drejtave njerëzore të ndërlidhura (e drejta për jetë, e drejta për shëndet dhe një standard adekuat jetese) të miliarda njerëzve në mbarë botën.

Si pasojë e krizës globale energjetike, Kosova po përballlet me krizë në sektorin e energjisë elektrike. Kapacitetet gjeneruese të energjisë elektrike të Kosovës janë kryesisht nga termocentralet, të cilat përbëjnë 90.02% të kapacitetit të instaluar ose 87.36% të kapacitetit operativ, ndërsa pjesa tjetër janë hidrocentrale

<sup>1</sup> <https://www.facebook.com/ECMIKosova/photos/a.261109587260276/5608797945824720/>

dhe burime të ripërtëritshme të energjisë (hidrocentralet, termocentralet e erës, dhe panelet fotovoltaike)<sup>2</sup>.

Duke qenë se energjia elektrike është burimi kryesor i ngrohjes, autoritetet kanë paralajmëruar se dimri i këtij viti do të jetë veçanërisht sfidues për shkak të krizës globale energjetike, pamundësisë së vendit për të plotësuar nevojat e tij me prodhim vendas dhe çmimeve të larta të importit. Duke qenë se gjatë këtij dimri mund të ketë mungesa në energji elektrike, disa qytetarë kanë filluar të gjejnë alternativa të tjera për ngrohje. Ndonëse si alternativë mbetet ngrohja me dru zjarri, çmimi i një metri dru zjarri tashmë ka arritur në 60 euro. Agjencia e Statistikave të Kosovës (ASK) ka shënuar rritje në krahasim me vitin e kaluar për 60.2%. Në statistikën e ASK-së, vërehet se çmimi i drurit për 1 m<sup>3</sup> në shtator të vitit 2021 ishte 40.38 euro, ndërsa në shtator të vitit 2022 çmimi u rrit në 62.35 euro<sup>3</sup>. Por me afrimin e dimrit ky çmim pritet të rritet nga 80-100 euro.

Përveç druve të zjarrit, është rritur jashtëzakonisht shumë edhe kostoja e peletit, një tjetër alternativë për ngrohje gjatë dimrit. Ministria e Ekonomisë, Artane Rizvanolli, gjatë një seance të Kuvendit të Kosovës ka deklaruar se çmimi i peletit vitin e kaluar ka qenë 180 euro, ndërsa tani po shitet deri në 800 euro<sup>4</sup>.

Prandaj, për lehtësimin e krizës energjetike, Ministria e Ekonomisë në Kosovë ka prezantuar një plan për mbështetjen financiare të qytetarëve për blerjen e pajisjeve ngrohëse që shpenzojnë më pak<sup>5</sup>. Kjo skemë kap vlerën e 6 milionë eurove dhe synon subvencionimin e pajisjeve efikase të ngrohjes ekonomike, duke përfshirë:

1. Kaldaja me biomasë (dru, pelet, briketa) do të subvencionohen me 70% të vlerës; subvencionim deri në 1200 euro;
2. Pompat termike (që ulin konsumin e energjisë elektrike deri në 70%), do të subvencionohen me 30% të vlerës; subvencioni është deri në 2500 euro;
3. Kondicionerët efikasë (të cilët ulin edhe kostot deri në 70%), do të subvencionohen me 40% të vlerës; subvencionim deri në 400 euro;

<sup>2</sup> <https://www.ero-ks.org/zrre/sq/pjesemarresit-ne-treg/energja-elektrike/prodhimi>

<sup>3</sup> [Harmonized Index of Consumer Prices, September 2022](https://www.stat.gov.mk/Harmonized%20Index%20of%20Consumer%20Prices%20September%202022)

<sup>4</sup> <https://telegrafi.com/rizvanolli-kemi-katerfishim-te-cmimit-te-peletit-kostoja-e-prodhimit-eshte-nen-200-euro/>

<sup>5</sup> [https://me.rks-gov.net/repository/docs/Thirrja\\_per\\_Aplikim\\_per\\_EE\\_Finale+.pdf](https://me.rks-gov.net/repository/docs/Thirrja_per_Aplikim_per_EE_Finale+.pdf)

4. Stufat individuale efikase me biomasë (dru zjarri), – për familjet që janë pjesë e skemës së ndihmës sociale do të subvencionohen me 90%, subvencion deri në 560 euro; ndërsa për të tjerët deri në 70%, subvencionim deri në 435 euro<sup>6</sup>.

Aplikimi për subvencionim bëhet online përmes platformës e-Kosova dhe ka dy faza<sup>7</sup>:

**Faza I** – siguron plotësimin e formularit të aplikimit, dhe nëse aplikimi është i suksesshëm, atëherë aplikanti mund të vazhdojë me blerjen e pajisjeve me kriteret teknike të përcaktuara në thirrje.

**Faza II** - Pas blerjes dhe instalimit të pajisjeve të ngrohjes, në fazën e dytë aplikanti duhet të bashkëngjisë dokumentacionin e nevojshëm përmes platformës e-Kosova, përfshirë faturën e rregullt ose kuponin fiskal të pajisjeve.

Nëse Faza II vlerësohet pozitivisht nga Komisioni përkatës i Ministrisë së Ekonomisë, atëherë aplikanti përmes platformës e-Kosova do të ftohet të nënshkruajë Marrëveshjen e Subvencionit me Ministrinë e Ekonomisë dhe do të njoftohet për datën dhe nënshkrimin. Pas nënshkrimit të marrëveshjes, aplikanti do të marrë subvencionin në llogarinë bankare.

**Afati i fundit për aplikim** - Afati i aplikimit për fazën e parë është 14 ditë kalendarike nga dita e hapjes së thirrjes, pra deri më 20 tetor 2022, ose deri në shpenzimin e buxhetit të ndarë për këtë Thirrje. Ndërsa afati për fazën e dytë është 21 ditë kalendarike nga dita e aplikimit në fazën e parë.

#### **A kanë përfituar anëtarët e komuniteteve jo shumicë në subvencionet e efijencës së energjisë?**

Edhe pse skema të tilla financiare janë të mirëseardhura për qytetarët, duke marrë parasysh shpalljen e vonuar të thirrjes për subvencione për efijencë energjetike për qytetarët, afatin e shkurtër për aplikim dhe metodën komplekse të aplikimit, ECMI Kosova konsideron se nga kjo skemë nuk përfitojnë komunitetet jo shumicë, duke përfshirë anëtarët romë, ashkali dhe egjiptianë.

Bazuar në profilet e komunitetit të OSBE-së 2010 dhe profilet komunale të vitit 2013, në Kosovë jetojnë 1,739,825 banorë, ku rreth 15,696 janë nga komuniteti Romë<sup>8</sup>, 15,546 janë nga komuniteti Ashkali<sup>9</sup> dhe

<sup>6</sup> Ibid.

<sup>7</sup> [https://me.rks-gov.net/repository/docs/Thirrja\\_per\\_Aplikim\\_per\\_EE\\_Finale+.pdf](https://me.rks-gov.net/repository/docs/Thirrja_per_Aplikim_per_EE_Finale+.pdf)

<sup>8</sup> <https://www.ecmikosovo.org/uploads/Romacommunity1.pdf>

<sup>9</sup> <https://www.ecmikosovo.org/uploads/Ashkalicommunity1.pdf>

11,524 janë nga komuniteti Egjiptianë<sup>10</sup>. Shumica e pjesëtarëve të komuniteteve Romë Ashkali dhe Egjiptianë jetojnë në varfëri ekstreme dhe vazhdojnë të përballen me kushte të vështira jetese. Përafërsisht 1622 anëtarë të komunitetit romë, 1609 ashkali dhe 664 egjiptianë janë të regjistruar si punë-kërkues aktivë. Ndërsa në bazë të informacioneve të ofruara nga qendrat për mirëqenie sociale, 701 familje rome (përbëhen nga rreth 3500 individë), 1320 familje ashkali (përbëhen nga rreth 6800 individë), dhe 385 familje egjiptiane (përbëhen nga rreth 1700 individë) janë përfituese të ndihmës sociale.<sup>11</sup>

Shumica e pjesëtarëve të komuniteteve Romë Ashkali dhe Egjiptianë jetojnë në varfëri ekstreme dhe vazhdojnë të përballen me kushte të vështira jetese. Situata është veçanërisht e vështirë për më të varfërit; 20% e këtyre komuniteteve dhe familjeve që jetojnë në zonat rurale<sup>12</sup>.

Së fundmi, ECMI Kosova ka ndarë një storie që tregon për vështirësitë me të cilat ballafaqohen komuniteti romë në Gjilan për të siguruar dru zjarri për ngrohje në prag të stinës së dimrit<sup>13</sup>. Megjithatë, ECMI ka analizuar edhe thirrjen publike për subvencione për efikasitet të energjisë për qytetarët e lëshuar nga Ministria e Ekonomisë, dhe ECMI më tej konsideron se komuniteti Romë Ashkali dhe Egjiptianë që tashmë jeton në varfëri ekstreme nuk është në gjendje të përfitojë nga kjo skemë për arsyet e mëposhtme:

**Shpallja e vonuar e thirrjes** - Ministria e Ekonomisë e shpalli këtë skemë në javën e parë të tetorit (6 tetor) kur kishte filluar sezoni i ngrohjes për qytetarët dhe moti ishte përkeqësuar. Për më tepër, plotësimi i aplikimit dhe procesi i blerjes do të zgjas edhe dy muaj të tjerë. Kështu, i gjithë procesi do të finalizohet deri në dhjetor, kur temperaturat do të ulëshin nën zero gradë. Prandaj, për komunitetin RAE do të ishte e papërballeshme blerja e pajisjeve efikase të ngrohjes ekonomike dhe, në të njëjtën kohë, gjetja e alternativave të tjera për ngrohje deri në dhjetor.

**Afati i shkurtër për aplikim** - Përveç shpalljes së vonuar të thirrjes, Ministria u ka dhënë qytetarëve një kohë të shkurtër që të informohen dhe të aplikojnë për thirrjen e hapur, përkatësisht dy javë. Pavarësisht afatit dy javor, thirrja e hapur u mbyll gjashtë ditë pas shpalljes fillestare për shkak se numri i aplikimeve ka shteruar buxhetin e parashikuar për thirrjen<sup>14</sup>. Duke marrë parasysh se shumica e komuniteteve Romë

<sup>10</sup> <https://www.ecmikosovo.org/uploads/Egyptiancommunity1.pdf>

<sup>11</sup> [Draft Strategjia dhe Plani i Veprimit për Përfshirjen e Komuniteteve Rom dhe Ashkali në Shqipëri Kosovare - 2022-2026](#)

<sup>12</sup> Ibid.

<sup>13</sup> <https://www.facebook.com/ECMIKosova/photos/a.261109587260276/5608797945824720/>

<sup>14</sup> <https://me.rks-gov.net/sq/lajmet/eshte-mbyllur-perkohesisht-per-aplikim-thirrja-publike-per-subvencionim-te-eficiences-se-energji-se-per-qytetaret#.Y1pXCnZBy70>

Ashkali dhe Egjiptianë jetojnë në zonat rurale dhe nuk kanë mjetet bazë të informimit, lehtë mund të konkludohet se dy javë është një periudhë shumë e shkurtër për t'u informuar dhe aplikuar për thirrjen e hapur.

**Mënyra komplekse e aplikimit** – Për t'u subvencionuar nga thirrja, është kërkuar që e gjithë procedura e aplikimit të kryhet online. Megjithatë, procedura e aplikimit online është problematike për komunitetet rom, ashkali dhe egjiptian sepse shumica e tyre nuk kanë pajisje TI ose aftësi të TI-së.

**Mënyra e papërshtatshme e dhënies së subvencionit** – Për të përfituar nga subvencionimi, aplikantët duhet të blejnë pajisjen e cila më vonë do të subvencionohen përmes llogarive bankare. Megjithatë, pajisjet e energjisë eficiente të listuara në thirrje janë mjaft të shtrenjta, p.sh. stufa individuale me biomasë (dru zjarri) kushton mbi 620 euro, dhe një familje nga komuniteti rom apo ashkali që jeton vetëm me asistencë sociale nuk mund t'i sigurojë këto mjete për të blerë pajisjen në fjalë.

Sipas organizatës OPRE ROMA Kosovë, shumica e komuniteteve romë nuk janë informuar për këtë skemë financiare dhe 99% e tyre nuk kanë të ardhura për të blerë pajisjet e subvencionuara<sup>15</sup>. Po ashtu, OPRE ROMA Kosova ka zhvilluar takime edhe me Ministrinë e Ekonomisë. Ka propozuar që ata të bashkëpunojnë që komuniteti romë të mos mbetet jashtë këtij subvencionimi. Prandaj, OPRE ROMA Kosova ka propozuar blerjen e pajisjeve për komunitetin romë dhe më pas Ministria e Ekonomisë të subvencionojë organizatën. Por Ministria e Ekonomisë e ka refuzuar këtë propozim<sup>16</sup>.

ECMI Kosova është njoftuar nga Ministria e Ekonomisë se për thirrjen për subvencione për efikasitet të energjisë, në fazën e parë kanë aplikuar gjithsej 5992 qytetarë. Nga numri i përgjithshëm, përkatësia e etnike e aplikantëve është si në vijim:

1. Shqipëtarë – 5872,
2. Serb – 10,
3. Boshnjakë – 29,
4. Gorani – 5,
5. Roma – 13,
6. Turk – 35,
7. Ashkali – 12,
8. Egjiptianë – 16.

Sipas profileve të komuniteteve të OSBE-së dhe gjetjeve të ECMI Kosovë, nga numri i përgjithshëm i 42,776 pjesëtarëve të komuniteteve Romë Ashkali dhe Egjiptianë, rreth 12,000 prej tyre janë përfitues të ndihmës

<sup>15</sup> <https://www.facebook.com/opreromaks/videos/508035300909487>

<sup>16</sup> Intervistë me Sebastijan Šerifović nga OPRE ROMA Kosovë, 10 Tetor 2022

sociale. Megjithatë, përkundër kushteve të tyre të vështira të jetesës dhe gjendjes së keqe socio-ekonomike, vetëm 41 anëtarë të komunitetit Romë Ashkali dhe Egjiptianë përfituan nga thirrja për subvencione për eficiencën e energjisë, të shpallur nga Ministria e Ekonomisë.

### **Rekomandime:**

Në mes të krizës energjetike, Ministria e Ekonomisë në Kosovë ka prezantuar një pako prej 6 milionë eurosh për mbështetjen financiare të qytetarëve për blerjen e pajisjeve ngrohëse që shpenzojnë më pak. Kjo skemë u shpall si pasojë e krizës globale dhe kishte për qëllim ndër të tjera të ndihmonte familjet me kushte të vështira gjatë stinës së dimrit. Mirëpo, siç u tha më lart, komuniteti Romë Ashkali dhe Egjiptianë nuk mund të përfitonte nga thirrja publike për subvencione për eficiencën e energjisë për qytetarët e shpallur nga Ministria e Ekonomisë, sepse ajo ishte projektuar kryesisht për njerëzit që kanë mundësi të blejnë pajisjet e përcaktuara në kriteret e thirrjes.

Duke pasur parasysh se Bashkimi Evropian po i jep Kosovës 75 milionë euro si pako mbështetëse energjetike <sup>17</sup>, ECMI Kosova kërkon nga Qeveria shtyrjen e afatit të thirrjes. Për një skemë më gjithëpërfshirëse financiare, Ministria e Ekonomisë duhet të konsiderojë ndarjen e fondeve në sistemin e kuotave të pakicave dhe të bashkëpunojë ngushtë me OJQ-të që përfaqësojnë të drejtat e pakicave që të:

- Të sigurohet që thirrja të shpërndahej tek të gjithë qytetarët, duke përfshirë komunitetet jo shumicë që jetojnë në zonat rurale;
- Të sigurohet që të gjitha informacionet të jepen në gjuhën që flasin komunitetet jo shumicë;
- Të sigurohet që aplikantët e kanë mbështetjen e nevojshme të TI-së gjatë procesit të aplikimit;
- Të transferohet vlera e subvencionit para blerjes së pajisjeve për aplikantët që janë përfitues të skemës së ndihmës sociale.

### **Rreth ECMI Kosovës**

ECMI Kosova është organizata kryesore joqeveritare që merret me çështjet e minoriteteve në Kosovë, me qëllimin e përgjithshëm për të zhvilluar institucione përfaqësuese, përfshirëse dhe të ndjeshme ndaj komuniteteve, dhe që mbështesin një Kosovë të qëndrueshme shumë-etnike. ECMI Kosova kontribuon në zhvillimin, forcimin dhe zbatimin e legjislacionit përkatës, përkrah institucionalizimin e organeve qeveritare që kanë të bëjnë me komunitetet, dhe ngrit kapacitetet e akterëve të shoqërisë civile dhe të qeverisë për të punuar me njëri-tjetrin në mënyrë konstruktive dhe të qëndrueshme. Ky raport i shkurtër është përgatitur në kuadër të projektit Human Rightivism, i implementuar nga ECMI Kosova dhe menaxhuar nga Community Development Fund - CDF dhe financohet nga Embassy of Sweden in Pristina.

<sup>17</sup> <https://telegrafi.com/presidentja-e-ke-se-kemi-ndare-75-milione-euro-per-kosoven-si-mbeshtetje-ndaj-krizes-energjetike/>